

G.A. Trouwborst

Gewoon anders

kerk zijn volgens Leviticus 19

SIFRON

Inhoud

	Woord vooraf	7
1.	Heilig zijn - het wie en wat <i>Leviticus 19:1-2</i>	9
2.	De ouders en de sabbat <i>Leviticus 19:3</i>	17
3.	In relatie tot de levende God <i>Leviticus 19:4</i>	25
4.	God en de naaste <i>Leviticus 19:5-10</i>	32
5.	Betrouwbaarheid <i>Leviticus 19:11-12</i>	42
6.	De kwetsbare naaste <i>Leviticus 19:13-14</i>	48
7.	Elkaar recht doen <i>Leviticus 19:15-16</i>	54
8.	Elkaar serieus nemen <i>Leviticus 19:17-18</i>	64

Ontwerp omslag: G.A. Trouwborst, Nieuwleusen
Illustratie: de Plompe Toren te Koudekerke (Zld.)

ISBN 978-90-820847-1-9
NUR 707

© 2013 Sifron, Nieuwleusen (www.sifron.nl)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een automatisch gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

9.	Kerk zijn volgens Leviticus 19	71
	Geraadpleegde literatuur	73

Woord vooraf

In de huidige samenleving draait veel om het bijzondere. Van het kinderfeestje tot de vakantie geldt steeds meer: het is pas leuk en interessant, als het speciaal genoeg is. Vanzelfsprekend werkt een en ander ook door in de christelijke gemeente. Het gewone is ook in de kerk niet snel meer goed genoeg. Juist in een tijd waarin het allengs minder lijkt te gaan met de kerk, kan de neiging ontstaan om de oplossing te zoeken in allerlei bijzonderheden. Het gevaar bestaat dan te ver bij de eenvoudige kern van het gemeente zijn vandaan te leven.

Maar waar gaat het nu om in ons kerk zijn? Waar dienen we onze - vaak toch al spaarzame - energie op zijn minst in te steken? We bestuderen hiertoe Leviticus 19:1-18, de centrale gebodstekst, die in veel kerken regelmatig klinkt op de zondagmorgen. In deze tekst wordt Israel opgeroepen heilig ofwel anders te zijn. In de concrete uitwerking van dit gebod blijkt dat Israel niet hoeft uit te blinken in het bijzondere, maar dat het gaat om 'gewone' zaken. Zoals het oefenen van gehoorzaamheid, het bewaren van de rust in het leven, het op goede wijze omgaan met de kwetsbare ander, diens bezit en goede naam, en de omgang met God. Daarop dient Israel zich primair te richten en, naar onze overtuiging, de kerk evenzeer.

Het komt er op aan dat de gemeente deze 'gewone' zaken weet te bewaren, als een grondpatroon en uitgangspunt voor al haar activiteiten. Dit boek is geschreven vanuit de overtuiging dat een gemeente die zich bewust is van haar kern en daar ook bij weet te blijven, een stuk rust en zekerheid ervaart en uitstraalt, die heilzaam uit kan werken in een tijd, waarin al zoveel bijzonder moet zijn.

Hoe werkt dit boekje?

De kern van ieder hoofdstuk wordt gevormd door een bijbelstudie bij het betreffende gedeelte uit Leviticus 19. Hierbij wordt de tekst nauwkeurig gespeld. Wat staat er

precies? Wat is de opdracht voor de gemeente? Mede op grond van joodse commentaren wordt regelmatig een verrassende uitleg tegen het licht gehouden. Dit alles met het oog op de vraag: wat wordt er concreet bedoeld met de opdracht om heilig te zijn? Op deze wijze concentreert dit boek zich op de uitleg van de bijbeltekst. Wat de toepassing voor de gemeente in onze tijd betreft, eindigt ieder hoofdstuk met gespreksvragen. Deze dienen ertoe om in het onderlinge gesprek de uitgelegde bijbeltekst verder te laten landen en deze te vertalen naar de situatie van de eigen gemeente. Bewust is er voor gekozen om op deze wijze de gemeenteleden zelf een actieve rol te geven in de toepassing van de stof. Dit alles in het vertrouwen dat Gods Geest, die de 'heilige' Geest genoemd wordt, hierbij zal leiden.

Tenslotte spreken wij de wens uit dat het lezen en overdenken van de inhoud van dit boek mag dienen tot opbouw van de gemeente.

G.A. Trouwborst

Nieuwleusen, september 2013

1. Heilig zijn - het wie en wat

Leviticus 19:1-2

Heilig: wie eigenlijk?

Voordat we Leviticus 19: 1-18 nader gaan bezien, is het zinvol om ons in dit hoofdstuk eerst af te vragen wie er eigenlijk wordt aangesproken. Wie krijgt de roeping om heilig te zijn? Uit de beginregels wordt duidelijk dat dit Israel is:

De HERE sprak tot Mozes: Spreek tot de gehele gemeenschap van de Israëlieten... (Leviticus 19:1-2)

Het is goed om dit vast te stellen, voordat we al te direct de lijn naar de christelijke gemeente doortrekken. Het brandpunt van de roeping tot heiliging in deze wereld ligt bij Israel. Het uitverkoren volk van God draagt dit bijzondere voorrecht en deze gewichtige taak als geen ander. Uit respect hiervoor zullen we in het vervolg van dit boekje ook regelmatig putten uit de uitleg die binnen het jodendom aan de verzen in Leviticus gegeven wordt. Het jodendom kent immers een innige omgang met de Schriften, waar de gemeente dankbaar naar mag luisteren.

Terwijl Israel zo de eerst aangesprokene is, mogen we ons er ook van bewust zijn dat het mede de kerk is, voor wie deze woorden wel degelijk iets te zeggen hebben. Uit Paulus' betoog uit de Romeinenbrief wordt duidelijk, dat de volkeren op de stam van Israel geënt zijn en dat zij mogen delen in de levenssappen die Israel uit de innige band met de Here God heeft opgediept. Als één van die voor Israel zo kenmerkende zaken noemt Paulus de wetgeving (Romeinen 9:4). Niet alleen hier, maar ook op andere plaatsen in het Nieuwe Testament wordt duidelijk dat een tekst als Leviticus 19:1-18 zeggingskracht heeft voor heel de wereld. Zo zullen we de inhoud ervan horen doorklinken aan het adres van de gemeente uit de volkeren. Kortom, ook al zijn we ons scherp bewust van de bijzondere en unieke plaats van Israel in dit geheel, we nemen daarom in dit boekje ook de vrijheid om de oproepen in Leviticus 19 vrijmoedig door te trekken naar de gemeente.

Heiligheid - wat is dat?

Voor een antwoord op de vraag wat heiligheid is, luisteren we nogmaals naar de beginwoorden uit Leviticus 19:1-2.

De HERE sprak tot Mozes: Spreek tot de gehele gemeenschap van de Israëlieten, en zeg tot hen: heilig zult ge zijn, want Ik, de HERE, uw God, ben heilig.

Wanneer Israel hier aangesproken wordt door God, is het eerste woordje dat valt: 'heilig'. Dit woordje betekent in de Bijbel zoiets als: 'apart gezet', 'onderscheiden', 'anders dan de rest'. Heiliging zou je kunnen vergelijken met het plaatsen van een voorwerp in de vitrine. Alleen al door die bijzondere positie is het voorwerp anders geworden dan eerdere voorwerpen die zich buiten de vitrine bevinden. Je kijkt er met andere ogen naar. Het heeft een 'status aparte'.

Op dezelfde wijze is heiligheid een staat die door God zelf gecreëerd en gegeven is. Denk bijvoorbeeld aan de sabbat. Op zichzelf is de zaterdag een dag als alle andere. Maar omdat God deze dag heeft geheiligd, heeft hij een andere waarde gekregen. Dit besef, dat het God is die heiligt, wordt ook verwoord in de volgende joodse zegenspreuk, bedoeld voor de sabbat:

*Gezegend zijt Gij,
Heer onze God, Koning van het heelal,
die scheiding maakt
tussen heilig en gewoon,
tussen licht en donker,
tussen Israel en de volkeren
tussen de zevende dag en de zes werkdagen.
Gezegend zijt Gij,
Heer, die scheiding maakt
tussen het heilige en het gewone.¹*

¹ *Artscroll Siddur (Shabbat)*, p.640 (eigen vertaling)

De diepste reden dat bepaalde zaken of mensen heilig zijn, ligt dus in God zelf. De diepste reden dat zijn volk heilig is, is dat Hij zelf heilig is. God zelf is anders, de geheel Andere. En daarom geldt ook voor zijn volk Israel dat Gods heiligheid automatisch op hen afstraalt. Zo staat het in de tekst: *Gij zult heilig zijn, want Ik, de HERE uw God, ben heilig.*

Het is in dit verband goed om te zien dat de zinsnede '*Gij zult*' niet alleen een oproep vormt, maar tegelijk ook een belofte betekent: het volk *zál* heilig zijn, zo waarachtig als zijn God dat is. Israel hoeft zich niet tot een bepaalde toestand op te werken: God zelf heiligt zijn volk. Dit aspect, dat er een rijke belofte geldt voor een ieder die zich aan Gods woorden houdt, mogen we bij alles wat volgt in het oog houden.

Heilig zijn - heilig blijven

Tegelijk betekenen de woorden '*Gij zult heilig zijn*' wel degelijk ook een oproep, een gebod. De situatie van heilig zijn kan weliswaar door God gegeven zijn, het zal er wel om gaan deze staat te onderhouden. Als voorbeeld mag het volgende gelden: iemand kan door een erfenis zomaar een prachtig huis ontvangen, kant-en-klaar, zonder dat er zelf iets aan bijgedragen is. Toch geldt: wordt het huis niet onderhouden, dan zal het op den duur vervallen. Vindt er daarentegen regelmatig onderhoud plaats, dan blijft het in goede staat. Evenzo gaat het bij heiliging om het onderhouden van een gegeven staat. Daarom betreft de oproep aan Israel om heilig te zijn eigenlijk een vorm van samenwerking: God heeft Israel geheiligd, maar Israel dient deze staat wel te onderhouden, door actief heilig, anders, te zijn en te blijven. Door in deze wereld dicht bij Gods geboden te leven.

Heiliging: een opdracht met een refrein

De tekst uit Leviticus 19:1-18 is op bijzondere wijze geschreven. Hij bestaat uit verschillende gedeeltes die telkens afgesloten worden met een soort refrein, dat bestaat uit de volgende tekst (of een variatie): *Ik ben de HERE, uw God*'. De enige reden om heilig te leven is immers gegeven met het feit dat het Israëls God is, die dit van hen vraagt. Gods volk is van

Hem, en eenvoudigweg daarom hoort wat God vraagt gedaan te worden. Deze basisgedachte klinkt door als een terugkerend refrein.

Door Leviticus 19:1-18 via deze indeling in tekstblokjes te lezen, kan een verrassende uitleg ontstaan. Soms staan er in één en hetzelfde tekstblokjes immers geboden, die weinig of niets met elkaar te maken lijken te hebben, maar die bij nadere bestudering juist diepe onderlinge verbanden blijken te hebben. Ook hiernaar gaan we op zoek. In ieder hoofdstuk van dit boek wordt zo een specifiek tekstblokjes centraal gesteld.

Heiliging - het Nieuwe Testament

In het Nieuwe Testament grijpen onder andere de apostelen regelmatig terug op de tekst uit Leviticus 19, als het gaat om de heiliging van de gemeente uit de volkeren. Zo citeert Petrus de tekst uit Leviticus 19:2 letterlijk als hij schrijft: *'Evenals Hij die u geroepen heeft heilig is, wordt ook gijzelf heilig in al uw wandel. Er staat immers geschreven: Wees heilig, want Ik ben heilig.'* (1 Petrus 1:15-16). Ook hier komen we het besef tegen dat de staat van heiligheid gegeven is (*'God die u geroepen heeft'*). Hetzelfde besef, dat God de gemeente roept in een staat van heiligheid, leeft bij Paulus, als hij schrijft: *'Paulus (...) aan de gemeente van God in Korinthe, aan de geheiligden in Jezus Christus, de geroepen heiligen.'* (1 Korinthe 1:2). En in 1 Korinthe 6:11 staat: *'...maar gij zijt geheiligd (...) door de naam van de Here Jezus Christus.'* Kortom, ook hier geldt: niet de gemeente heeft zichzelf geheiligd, maar God Zelf heeft hen in Jezus Christus bij voorbaat anders gemaakt. Net zoals Israël opgeroepen wordt om deze staat van heiligheid vast te houden door ook anders te blijven, wordt ook de gemeente op verschillende plaatsen in het Nieuwe Testament opgeroepen tot concrete gedragslijnen die passen bij geheiligde gelovigen. In de komende hoofdstukken zullen we deze teksten ook telkens leggen naast de betreffende teksten uit Leviticus 19:1-18 en zien hoe onscheidbaar Oude en Nieuwe Testament ook hierin zijn.

Heiliging betreft de gemeenschap

Opvallend is, dat in Leviticus 19 niet het individu, maar de gemeenschap wordt aangesproken. Gods zegt immers tegen Mozes: *'Spreek tot de gehele gemeenschap van de Israëlieten'*. De teksten staan bovendien in de meervoudsvorm geschreven. Zo staat er niet: *'jij zult heilig zijn'*, maar: *'jullie zullen heiligen zijn'*. De mensen samen hebben heiligen te zijn. Het gaat dus niet zozeer om de privé-levensstijl, maar vooral ook om de gezamenlijke moraal en levensstijl binnen de geloofsgemeenschap. Heiligheid kan immers alleen samen bewaard worden, het vereist gemeenschap met anderen, die er ook naar zoeken. Belangrijk is dus de vraag naar de gemeenschap: hoe leeft die? Hoe bewaart of verspeelt die de haar gegeven heiligheid? Moeilijke maar actuele vragen, zeker ook voor een pluriforme kerk in een niet minder pluriforme samenleving. Wat hebben of vinden we gemeenschappelijk nog van belang? Lukt het ons nog om het hierover een(s) te zijn?

Overigens lijkt de Bijbel hierin met zichzelf in tegenspraak. Opvallend bij dit alles is immers, dat in de andere bekende wetstekst van Israel, de Tien Geboden (Exodus 20), het volk wel in enkelvoud wordt aangesproken, individueel. Vanuit het Jodendom wordt dit opvallende verschil met Leviticus 19 als volgt verklaard: bij de Sinaï, waar de Tien Geboden gegeven werden, was het volk bijeen in volmaakte gemeenschap, één van hart en één van ziel. Daarom werd in enkelvoud gesproken. Dat is precies de zaak waar het om gaat: samen één zijn in het geloof, ook al ben je als mensen totaal verschillend: je mag in God en zijn gebod een diepe eenheid ervaren. Juist daarom roept Leviticus 19 het volk in meervoud op om samen heilig te zijn. Ook al lijkt de aanspreekvorm van de Tien Geboden verschillend van die in Leviticus 19, het komt uiteindelijk op hetzelfde neer.

Zou dat niet iets te zeggen hebben in onze tijd? Meer en meer horen we immers zeggen: 'Geloven kan ik ook wel alleen, zonder de kerk.' Hoe waar dit ongetwijfeld ook is, je kunt je afvragen of er dan toch niet iets wezenlijks wordt gemist: het

samen geloven. Het gevoel van verbondenheid en eenheid, in en ondanks alle verscheidenheid. Het is geweldig kostbaar. Als dit zou afbrokkelen, komt er dan niet heel wat op het spel te staan? Als de gemeenschap immers verwordt tot een optelsom van enkel individuen die elk op eigen wijze geloven, komt er weinig meer terecht van Gods oproep om samen als gemeenschap een staat van heiligheid te bewaren, anders te zijn. Dan verdampt de zichtbare gemeenschap van de kerk en verdwijnt daarmee nog meer het zicht op God, die zo onvergelijkbaar anders, heilig, is in zijn goedheid. Kortom, Leviticus 19 doet ook op de kerk een appel om zichtbare gemeenschap te blijven. Opdat God gezien blijft worden in de wereld.

Heiligheid: krachtig en kwetsbaar

We zagen al in de joodse zegenspreuk voor sabbat dat het God is die scheiding maakt, daarbij sommige zaken heiligend en andere niet. Zo scheidde Hij het licht van het donker (Genesis 1:4). Het is daarom zaak dat wij de dingen die God heiligt ook daadwerkelijk de ruimte geven. Dat zal ons goed doen. Er gaat kracht vanuit. Je ervaart dan licht in plaats van donker. Als Paulus herinnert aan Jezus' woorden: *'Het is zaliger te geven dan te ontvangen'* (Handelingen 20:35), sluit hij precies op deze wetmatigheid aan: wie geeft, wordt hier gelukkig (zalig) van. Veel gelukkiger dan de mens die alles naar zichzelf toehaalt, maar nooit bevredigd raakt. Wie geeft, sluit zich namelijk aan op de 'ingebakken' kracht in het goede, dat door God geheiligd, apart gezet is en zal daar vreugde aan ontlennen. Wie geeft wordt geheiligd. Om nog eens met de woorden van het de joodse zegenspreuk te spreken: wie geeft wordt weggehaald uit het krachtenveld van het donker en geplaatst in Gods licht. Heiliging betekent daarom dat je leert leven binnen de omheining van het goede, zodat het kwade geen voet meer aan wal krijgt. Het goede overwint immers het kwade (Romeinen 12:21).

Het gaat er dus niet zozeer om dat je in eigen kracht bepaalde negatieve krachten in het persoonlijk of maatschappelijk leven

terug gaat dringen, maar dat je 'gewoon' het goede de ruimte geeft. Dat is voldoende: waar het goede de ruimte krijgt, zal veel effectiever het kwade teruggedrongen worden dan dat er krampachtig strijd gevoerd wordt. Wie binnen de omheining van het goede blijft, zal merken dat het leven meer en meer geheiligd wordt. Alle innerlijke krachten en neigingen komen dan gaandeweg onder de invloed van de stille kracht van Gods goedheid. Zo houdt Paulus het de gemeente ook voor: *'Voorts broeders, al wat waar, al wat waardig, al wat rechtvaardig is, al wat rein, al wat beminnelijk, al wat welluidend is, al wat deugd heet en lof verdient, bedenkt dat (...) en de God van de vrede zal met u zijn.'* (Filippenzen 4:8-9).

Echter, ook al is Gods heiligheid oneindig krachtig, tegelijk is deze ook oneindig kwetsbaar aanwezig in onze wereld. God heeft namelijk zijn heiligheid afhankelijk gemaakt van de wijze waarop de mens leeft. Leeft Israel of de gemeente heilig, dan wordt Gods naam geheiligd. Maakt de gelovige mens er een chaos van, dan gaat Gods naam door het slijk. De oproep tot heiliging draagt daarom niet alleen een geweldig krachtige belofte in zich, maar maakt ons ook bewust van het enorme risico dat de Here God nam. Het maakt ons daarom bewust van onze opdracht en verantwoordelijkheid ten opzichte van Hem. Niet voor niets plaatste Jezus deze bede voor alle andere van het Onze Vader: *'Uw Naam worde geheiligd'*.

Gespreksvragen bij hoofdstuk 1

1. Hoe kijk je er tegenaan dat je als gelovige per definitie door de God van Israel al heilig/anders gemaakt bent? Waar ervaar je dit wel/niet in je eigen leven?
2. Hoe zou je voor jezelf deze situatie van heiligheid kunnen onderhouden of vasthouden? Waar liggen de kansen en waar de uitdagingen?
3. Herken je het belang van het sámen geloven in de gemeenschap van de kerk? Ervaar je er wel eens wat van? Noem eens een voorbeeld.
4. We hebben een pluriforme kerk en leven in een pluriforme wereld. Het is steeds minder vanzelfsprekend dat normen en waarden gedeeld worden. Zouden er toch nog normen en waarden zijn die we als maatschappij of als kerk delen? Zo ja, welke zijn dat volgens jullie? Hoe zouden we er aan kunnen werken om hierover meer overeenstemming te bereiken (waardoor een zaak als heiliging weer een gezamenlijke onderneming kan worden)?
5. Heb je wel eens ervaren dat er kracht vanuit gaat wanneer het goede gedaan wordt? Noem eens een voorbeeld.
6. Waar moet de gemeente volgens jou in onze tijd op letten om niet door haar eigen gedrag Gods Naam naar beneden te halen/ontheiligen?

2. De ouders en de sabbat

Leviticus 19:3

We lezen het eerste tekstblokje uit Leviticus 19:1-18.

Ieder zal voor zijn moeder en zijn vader ontzag hebben en mijn sabbatten houden.

Ik ben de HERE, uw God. (Leviticus 19: 3)

Gehoorzaamheid voorop

De eerste zaken die aan de orde zijn, betreffen het ontzag hebben voor de ouders en het houden van Gods sabbatdagen. Dat is opvallend, we zouden deze zaken niet als eerste verwachten bij een onderwerp als heiliging. De Tien Geboden (Exodus 20) beginnen immers ook met andere thema's. Toch staan in Leviticus 19 de ouders en de sabbat welbewust aan het begin, en ook nog eens als één geheel.

De gedachte hierbij is dat heiliging van jongs af aan dient te beginnen. De mens dient er van meet af aan in te wortelen. Heiliging begint met het oefenen van gehoorzaamheid. In tegenstelling tot de Tien Geboden, waar het gaat om het éren van de ouders, gaat het in Leviticus over het ontzag hebben voor hen. Letterlijk staat er: 'vrezén'. Om mogelijke misverstanden weg te nemen: met 'vrezén' wordt niet bedoeld een basale angst voor de ouders te hebben. Ouders hebben het recht niet om zich zo op te stellen naar hun kinderen dat een dergelijke angst zou kunnen ontstaan. Het gaat hier dan ook niet om angst, als wel om respect voor een (gezonde) autoriteit van de ouders. Het kind beseft: mijn ouders kunnen goed gedrag belonen en verkeerd gedrag bestraffen. Dit hoort een grondslag te zijn in hoe kinderen hun ouders zien. Ouders als een ijkpunt van gerechtigheid. Kinderen dienen hun ouders bij alles wat ze doen in het oog te leren houden: wat zouden zij vinden van wat ik doe of laat? Wat zullen de consequenties voor mij zijn? Het gaat hierbij om het leren gehoorzamen, de wens van de ouders als beslissende factor in het leven te hanteren. Ook als het kind A wil en de ouders B, dient het kind te leren dat het B heeft te doen. Dat is een noodzakelijke eerste